

India's Priorities in Economic Diplomacy and Its Effect on Economic Relations with Iran

Hadi Narouei

M.A Student, Faculty of Economics and Political Science, Shahid Beheshti University, Tehran, (Corresponding Author) Email: h.narouei@mail.sbu.ac.ir

Ali Sanaei

Associate Professor, Faculty of Economics and Political Science, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Extended Abstract

India's quest to become a world-class developed economic power has enabled India to take an active approach in its economic diplomacy, as part of India's continued economic growth and development depends on its economic diplomacy. So, India needs to set clear priorities for its economic diplomacy. This paper examines the priorities of India's economic diplomacy in order to sustain India's economic development and how these priorities have an impact on India's economic relations with Iran. The research method used in this study is descriptive-analytical and data gathering is documentary. The conceptual framework used in this research is economic diplomacy. The results show that India's most important economic diplomacy priorities are energy security, facilitation of flow of goods and services, attracting foreign direct investment and communication and utilization of overseas Indian labor force, and India to fulfill some of these priorities including Energy security and increased trade and facilitating transit of goods require cooperation with Iran.

Keywords: Iran, Indian, Economic Development, Economic Diplomacy

1. Introduction

After the end of the Cold War and the economic reforms of 1990's, India's foreign policy underwent important changes where economic development and becoming a major economic power became the main national goal. Today, India is one of the fastest growing economies in the world. To achieve this, India has expanded its economic relations with the rest of the world, including Iran. India has taken an active approach in its foreign policy with an emphasis on economic diplomacy, in order to continue economic growth at home and improve its economic standing internationally. The purpose of the present

study is to investigate the evolution of Indian economic diplomacy and its priorities in the direction of Indian economic development as well as the impact of these priorities on Iran-India economic relations. To this end, the research questions are “what are the most important priorities of India's economic diplomacy for sustaining economic development?” and “how will these priorities affect India's economic relations with Iran?” The research hypothesis is that India's most important priorities in economic diplomacy are energy security, facilitation of flow of goods and services, attraction of foreign investment, and to help the use of the Indian overseas labor force. India needs Iran to achieve some of these priorities, including ensuring energy security and boosting trade and facilitating transit of goods.

2. Research Methodology

The present study is mostly an exploratory analysis. To do this, we rely on archival data gathering to answer our questions using a descriptive method.

3. Discussion

Although a focus on economic issues has always been part of India's foreign policy, more attention has been paid to economic diplomacy since the economic reforms of the 1990s. During this period, due to multiple reasons including the collapse of the Soviet Union as India's most important trading partner, pressure from international institutions like the IMF and Rao's rise with a mandate to reform the economy, India's economic diplomacy played a more active role in the international arena. Along with these changes, India emerged as an economy with high growth, surpassing average economic growth of 6.5% between 2000 and 2018 (World Bank, 2020).

In order to sustain its economic development, India has set specific priorities for its economic diplomacy. These include facilitating the flow of goods and services, attracting foreign investment, securing energy and facilitating the communication and use of India's foreign workforce. One of the key priorities of India's economic diplomacy is to facilitate the flow of goods and services. India is now a major power in some industries and services such as information technology, pharmacy, medicine and steel, and has signed 42 free trade agreements to facilitate the export of these goods (Misra and Choudhry, 2019: 43). Attracting foreign investment is another priority of India's economic diplomacy. India is regarded as an average country in terms of infrastructure and since infrastructure development is one of the prerequisites of development, India strives to expand its infrastructure through foreign capital. India's third priority is to facilitate the use of the Indian overseas labor force and it is seeking to utilize their technical knowledge and financial resources to meet the country's development goals. India's fourth priority is energy security. What the Indian economy needs today is an uninterrupted access to energy resources. India, as Asia's second-largest energy

consumer, has limited energy resources and is more dependent on energy imports, especially oil and gas, than any other country.

Because of these priorities, Iran has an important place in India's economic diplomacy. Iran's first major importance to India is Iran's energy resources. Iran is one of the richest countries in the world in the field of oil and gas. India and Iran have expanded their energy relations in recent years despite strong US sanctions against Iran, with Iran being one of India's most important oil suppliers. The two countries have also worked together on joint projects, including the Peace Pipeline and Farzad B gas field. In addition to energy, the two countries cooperate in trade and transit. India cannot expand business relations with Afghanistan, Central Asia and even Russia due to the restrictions imposed by Pakistan, so India needs Iran to access the markets of Central Asia, Afghanistan and Russia, and the North-South Corridor and the Chabahar Port Project symbolize the cooperation between the two countries. South and

4. Conclusion

The result of the present study of Indian foreign policy is that after the economic reforms that began in 1991, India has paid more attention to economic diplomacy and has adjusted its policies on the basis of economic development and improving its global standing; economic diplomacy has been utilized as a tool that helps achieve national goals in economic development. India's continued economic growth and the success of the IT industry in India indicate this. India has also, over the past three decades, endeavored to expand its economic and political relations with all countries, both developed and developing. The importance of economic issues in Indian diplomacy has changed India's relations with Iran. Cooperation between Iran and India during the Cold War was limited due to the structure of the international system, and the much of the cooperation between the two countries was limited to the Non-Aligned Movement, but with the collapse of the Cold War structure and consequently the internal consensus in India for economic development, Iran was the first country in West Asia to attract the attention of India's economic diplomacy; as time has gone by, however, the two countries' political and defense cooperation has diminished, but, in return economic cooperation between the two countries has increased, especially in energy and transit. India has continued cooperation with Iran during the most severe American sanctions against Iran.

5. References

- 1- Andersen, Walter. "Recent Trends in Indian Foreign Policy." *Asian Survey* 41, no. 5 (2001): 765-776.
- 2- Alamgir, Jalal. **India's Open-economy Policy: Globalism, Rivalry, Continuity.** Routledge, 2008.

- 3- Berridge, G. R. and James, Alan. **Dictionary of Diplomacy**. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 2003.
- 4- BP, **BP Energy Outlook-2019: Insights from the Evolving transition scenario-India, 2019**, (Observed: 2/2/2020) at <https://www.bp.com/cont/bp>.
- 5- Bhagwati, Jagdish, and Arvind Panagariya, **Reforms and economic transformation in India**. Oxford University Press, 2013.
- 6- Bozorgzadeh Zarandi, Moein and Seyed Abbas Ahmadi, **Levels of Cooperation, Competition and Conflict in Geopolitical and Geoeconomical Relations between Iran and India**, Quarterly Journal of Foreign Relations, Vol. 10, No. 39, pp. 37-66, 2017.
- 7- Chimni, B. S. “**Mapping Indian foreign economic policy**” International Studies 47, no. 2-4 (2010): 163-185.
- 8- Central statistics office of India. **Energy statistics 2019 (26 issue)**. New Delhi, Ministry of Statistics and Programme Implementation. 2019.
- 9- Dixit, Jyotindra Nath. **My South block years: Memoirs of a foreign secretary**. UBS Publishers' Distributors, Ltd., 1996.
- 10- Economic Survey. **Economic Survey of India 2010–2011**. New Delhi: Government of India. 2011.
- 11- EIA, **Country Analysis Executive Summary of Iran, EIA, 2019**, (Observed: 2/12/2020), at: <https://www.eia.gov/international/Iran> ,
- 12- EIA, **Executive Summary of Kazakhstan and Turkmenistan, EIA Beta, 2020**, (Observed: 2/11/2020), at: <https://www.eia.gov/beta/Z>.
- 13- Heng, Stéphanie M-L. “**Diplomacy and Image-Building: India Rides on its Soft Power**.” Observer Research Foundation, Issue Brief, 163, 2016.
- 14- Hussain Wani, Suadat and others “**India–Iran Trade Relations under the Shadow of USA Sanctions**.” Foreign Trade Review 54, 4 (2019): 399-407.
- 15- Koolai, Elahe and Masood Imani Kalesar, “**India's Energy Policy in the Caspian Sea: A Critical Review**”, Journal of International Political Economy Studies, Vol. 1, No. 2, (2016), 133-136.
- 16- Mallik, Amitav. **Role of technology in international affairs**. Pentagon Press. 2016.
- 17- MEA, **Investment and Technology Promotion Division, 2016**, (Observed: 23/6/2019) at: <https://commerce.gov.in/writereaddata/Up>.
- 18- MEA, **Press Statement by EAM after First India-Central Asia Dialogue**. 2019, (Observed: 12/2/2019), at: <https://www.mea.gov.in7>
- 19- McKinsey Global Institute. “**Next big spenders: India’s middle class**”. 2007. (Observed: 23/8/2018) at: <https://www.mckinsey.com>.
- 20- Misra, Rekha and Sonam Choudhry. “**Foreign Trade Agreement: An Analysis**” Reserve Bank on India Bulletin, 2019, (Observed: 2/2/2020) at: https://www.rbi.org.in/Scripts/BS_ViewBulletin.aspx?Id=18468.

- 21- Modi, Narandra. **“Full text: PM Narendra Modi’s keynote speech at plenary session of WEF in Davos”**. 2018. (Observed: 19/7/2018) at: <https://indianexpress.com>.
- 22- Mousavi Shafaei, Masood, Imani, Hemat and Mehdi Bagheri, **“Economic Diplomacy and China’s Empowerment in the World”**, International Political Economy Studies Quarterly, Volume II, (2016), 37-80.
- 23- Niakouei, Seyed Amir and Sajjad Bahrami Moghaddam, **“Iran-India Relations: Opportunities and Limitations”**, Journal of Foreign Relations, Volume 6, (2014), 123-160.
- 24- OEC, **What Does India Import and Export to Iran: 2000-2018**, OEC, 2019, (Observed 10/2/2020), at: https://oec.world/en/visualize/tree_map/ .
- 25- OEC, **India Export and Import from 2000 to 2017**, OEC, 2020, (Observed 06/2/2020), at: https://oec.world/en/profile/country/ind/#Trade_Balance
- 26- Okano-Heigmans, Maaike. **Economic Diplomacy: Japan and the Balance of National Interests**. Martinus Nijhoff Publishers. 2013.
- 27- ONGC VIDESH. **“Annual Report 2018-19 of ONGC VIDESH LTD”**. New Delhi: ONGC Videsh Limited. 2019s.
- 28- Palit, Amitendu. **“Economics in Narendra Modi’s Foreign Policy”** Paris: Institut Francais des Relation Center for Asian Studies, 77, 2015.
- 29- Pant, Harsh. **Contemporary debates in Indian foreign and security policy: India negotiates its rise in the international system**. Springer, 2008.
- 30- Prabhu, Suresh, **Foreign Trade Policy 2015-2020**, Ministry of Commerce and Industry Department of Commerce, New Delhi, 2017.
- 31- Price, Gareth, **“India’s policy towards Afghanistan.”** London: Chatham House, 2013.
- 32- Pethiyagoda, Kadira. **“India’s Pursuit of Strategic and Economic Interests in Iran.”** Brookings Doha Center Analysis, 2018.
- 33- Planning Commission. **Twelfth Five Year Plan (2012-2017). Economic Sectors. Vol. II**. Indian government. 2012.
- 34- Rana, Kishan S. **Economic diplomacy: the experience of developing countries**. Aldershot: Ashgate (2007).
- 35- Ranjan, Pradhash, et al, **India’s Model Bilateral Investment Treaty: Is India too Risk Averse**, New Delhi: Brookings, 2018.
- 36- Sabouri, Ziaeddin and Tajeddin Salehian, **“Strategic Review of Economic Diplomacy of the Islamic Republic of Iran, Case Study: Eleventh and Twelfth Governments”**, International Relations Research Quarterly, No. 24, Volume II, (2016), 133-157.
- 37- Singh, Manmohan. **“PM’s statement at 3rd BIMS TEC Summit”**. 2014. (Observed: 27/8/2018) at: <https://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh>.

- 38- Singh, Manmohan. **“PM’s address at the Inauguration of Economic Summit”**. 2009. (Observed: 23/8/2018) at: <https://archivepmo.nic.in/drh/> .
- 39- SMTnews. **“Indian IT companies ahead of the US”**. 2015. (Observed: 9/9/2018) at: <https://www.smtnews.ir>
- 40- Soltaninejad, Mohammad, **“Iran–India relations: The unfulfilled strategic partnership”**, Journal of Foreign Relations 8, no. 2 (2016): 115-141.
- 41- Tripathi, Rahul. **“India’s Economic Diplomacy at the World Trade Organization”** International Studies 45, no. 4 (2008): 369-380.
- 42- Veicy, Hadi, **“Investigating the Geopolitical and Geoeconomics Competitions of Pakistan and Iran in Creating the North-South Corridor of Eurasia: Advantages and Threats”**, International Quarterly of Geopolitics, 30, No. 1, (2016), 101-124.
- 43- Woolcock, Stephen. **European Union economic diplomacy: the role of the EU in external economic relations**. Routledge, 2016.
- 44- World Bank, **“GDP growth (annual %): India’s GDP growth”**. 2020. (Observed: 2/1/2020) at: <https://data.worldbank.org>.
- 45- World Bank, **“Foreign Direct Investment, (current US\$)-India”**, 2018 (Observed: 3/2/2020) at: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.e>
- 46- World Bank Group, **Migration and Remittances: Recent Development and Outlook**, 2019, Migration and Development Brief 31.

مطالعات شبه‌قاره دانشگاه سیستان و بلوچستان

دوره ۱۴، شماره ۴۲، بهار و تابستان ۱۴۰۱ (صص ۳۶۱-۳۸۸)

DOI: 10.22111/jsr.2020.32079.2003

اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی هند و تأثیر آن بر روابط اقتصادی

ایران و هند

علی صناعی^۲

هادی نارویی^۱

چکیده

تلاش هند برای تبدیل شدن به یک قدرت اقتصادی توسعه‌یافته در سطح جهانی باعث شده تا هند رویکرد فعالی در دیپلماسی اقتصادی خود اتخاذ کند؛ زیرا تداوم بخشی از رشد و توسعه اقتصادی هند به دیپلماسی اقتصادی آن وابسته است؛ بنابراین هند نیازمند است تا اولویت‌های مشخصی برای دیپلماسی اقتصادی خود تعریف کند. مقاله حاضر به بررسی اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی هند در راستای تداوم توسعه اقتصادی هند می‌پردازد و اینکه این اولویت‌ها چه تأثیری بر روابط اقتصادی هند با ایران دارند. روش پژوهش مورد استفاده در این تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی و گردآوری داده‌ها به صورت اسنادی است. چارچوب مفهومی به کاررفته در این پژوهش دیپلماسی اقتصادی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی هند، تأمین امنیت انرژی، تسهیل جریان کالا و خدمات، جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و ارتباط و استفاده از نیروی کار هندی مقیم خارج از کشور است و هند برای تحقق بعضی از این اولویت‌ها از جمله تأمین امنیت انرژی و افزایش تجارت و تسهیل ترانزیت کالا به همکاری با ایران نیازمند است.

واژه‌های کلیدی: ایران، توسعه اقتصادی، دیپلماسی اقتصادی، هند

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، دانشگاه شهید بهشتی تهران (نویسنده مسئول)

Email: h.naruoii@mail.sbu.ac.ir

۲. دانشیار علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشگاه شهید بهشتی تهران.

۱- مقدمه

سیاست خارجی هند از سال ۱۹۴۷ تاکنون فراز و نشیب زیادی به خود دیده‌است و در این میان جایگاه موضوعات اقتصادی در آن متناسب با دوره‌های مختلف متغیر بوده‌است. سیاست خارجی هند در سال‌های پس از استقلال متأثر از ایدئولوژی استقلال‌طلبی بود. در این دوره به دلیل تأکید بر توسعه اقتصادی مستقل و خودبسندگی از یک طرف و جنگ سرد از طرف دیگر، کمتر به جنبه‌های اقتصادی در سیاست خارجی پرداخته می‌شد و متأثر از آن هند روابط اقتصادی محدودی با دنیای خارج داشت. رهبران هند معتقد بودند که هرگونه روابط اقتصادی با دنیای خارج باعث از بین رفتن استقلال هند خواهد شد. با فروپاشی جنگ سرد و اصلاحات اقتصادی ۱۹۹۱، سیاست خارجی هند دچار تحول شد و توسعه اقتصادی و تبدیل شدن به یک قدرت اقتصادی، محور اهداف ملی هند را شکل داد. دیری نپایید که هند به یکی از قدرتهای نوظهور در عرصه اقتصادی و به‌عنوان یکی از سریع‌ترین اقتصادهای بزرگ در حال رشد جهان و موتورهای کلیدی رشد جهانی تبدیل شد. هند امروزه به چهارمین اقتصاد روبه‌رشد و دومین اقتصاد نوظهور از نظر سرعت رشد اقتصادی تبدیل شده‌است و از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ میانگین رشد اقتصادی ۶/۵ درصد را پشت‌سر گذاشته و حتی به مدت سه سال پی‌درپی رشد اقتصادی ۹ درصد را تجربه کرده‌است (World Bank, 2020).

هند در همین راستا برای تداوم توسعه و بهبود جایگاه اقتصادی خود در عرصه جهانی، روابط اقتصادی خود را با کشورهای دیگر گسترش داده‌است. یکی از کشورهایی که هند از زمان استقلال خود تاکنون با آن روابط اقتصادی و سیاسی مناسبی داشته، ایران است. هرچند در دوران جنگ سرد روابط دو کشور بیشتر جنبه سیاسی داشت، اما با فروپاشی جنگ سرد و اهمیت‌یافتن موضوعات اقتصادی در سیاست خارجی هند، روابط ایران و هند متحول شده و موضوعات اقتصادی در روابط دو کشور از اهمیت بیشتری برخوردار شده‌است.

۱-۱- بیان مسئله و سؤالات تحقیق

هند برای تداوم رشد و توسعه اقتصادی در داخل و بهبود جایگاه اقتصادی خود در عرصه بین‌المللی، نیازمند رویکردی فعال در سیاست خارجی با تأکید بر دیپلماسی اقتصادی است، زیرا دیپلماسی اقتصادی اهرمی برای ثروت و بهبود جایگاه اقتصادی هند در عرصه جهانی است. به‌عبارت‌دیگر، بین دیپلماسی اقتصادی و توسعه اقتصادی رابطه مستقیمی وجود دارد. هدف

پژوهش حاضر، بررسی تحول در دیپلماسی اقتصادی هند و اولویت‌های آن در راستای توسعه اقتصادی هند و همچنین تأثیر این اولویت‌ها بر روابط اقتصادی ایران و هند است. بدین منظور، سؤال پژوهش این است که مهم‌ترین اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی هند در جهت تداوم توسعه اقتصادی چه هستند و این اولویت‌ها چه تأثیری بر روابط اقتصادی هند با ایران دارد؟ فرضیه پژوهش این است که مهم‌ترین اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی هند، تأمین امنیت انرژی، تسهیل جریان کالا و خدمات، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تسهیل ارتباط و استفاده از نیروی کار هندی مقیم خارج از کشور است. هند برای دستیابی به بعضی از این اولویت‌ها از جمله تأمین امنیت انرژی و افزایش تجارت و تسهیل ترانزیت کالا، به همکاری با ایران نیازمند است.

۱-۲- اهداف و ضرورت تحقیق

هدف اصلی نویسنده از پژوهش حاضر این است که هند به‌عنوان یک قدرت نوظهور در آسیا برای اینکه توسعه اقتصادی خود را تداوم بخشد، نیاز به اولویت‌بندی موضوعات اقتصادی در سیاست خارجی خود دارد و اینکه این اولویت‌ها چه هستند. از آنجا که ایران با هند روابط اقتصادی روبه‌رشدی دارد، بررسی این اولویت‌ها در سیاست خارجی هند به تصمیم‌گیران سیاست خارجی کشور کمک می‌کند تا شناخت بهتری نسبت به سیاست خارجی و دیپلماسی اقتصادی هند داشته باشند.

۱-۳- روش تفصیلی تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی و تحلیلی، و روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات به صورت اسنادی است.

۱-۴- پیشینه تحقیق

علی‌رغم اینکه هند طی چند سال گذشته به یک قدرت بزرگ اقتصادی تبدیل شده است، پژوهش‌های معدودی به دیپلماسی اقتصادی هند پرداخته‌اند. کیشان رانا در اثر خود با عنوان «دیپلماسی اقتصادی در هند» دیپلماسی اقتصادی هند را بررسی کرده است. نویسنده نقطه آغاز شکل‌گیری دیپلماسی اقتصادی هند را شوک نفتی ۱۹۷۳ می‌داند و معتقد است افزایش قدرت اقتصادی هند و جهانی شدن باعث شده که هند توجه بیشتری به دیپلماسی اقتصادی در جهت دستیابی به منافع اقتصادی خود داشته باشد. همچنین ذکر شده که در عصر جهانی شدن و تداوم توسعه اقتصادی، هند باید چه اقداماتی در دیپلماسی اقتصادی خود انجام دهد. رانا معتقد است که

مهم‌ترین اقدامی که هند می‌تواند انجام دهد، آموزش اقتصادی دیپلمات‌ها است؛ به این معنی که دیپلمات‌ها باید آشنایی کاملی با اصول اقتصادی داشته باشند و ارتباط آن‌ها با وزارتخانه‌های دیگر بیشتر شود (Rana, 2007).

مقاله دیگری با عنوان «دیپلماسی اقتصادی هند در سازمان تجارت جهانی» توسط رائل تریپاتی نگاشته شده است. این مقاله در رابطه با دیپلماسی اقتصادی هند در سازمان تجارت جهانی بیان می‌دارد که هند به‌عنوان یک اقتصاد نوظهور به‌دنبال توسعه تجارت و دسترسی به بازارهای اقتصادی است و این در حالی است که اختلاف منافع و رقابت در درون سازمان باعث شده تا هند نتواند به این هدف دست یابد؛ بنابراین هند باید تلاش کند تا شفافیت بیشتری در ساختار تصمیم‌گیری در این نوع از سازمان‌ها حاکم شود (Tripathi, 2008).

نپرداختن پژوهش‌های فوق به اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی هند و نبود یک پژوهش جامع در زمینه تأثیر دیپلماسی اقتصادی هند بر روابط هند با ایران باعث شده تا نویسندگان در این پژوهش به بررسی اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی هند و تأثیر آن بر روابط اقتصادی هند با ایران بپردازد.

۲- چارچوب مفهومی

در طول جنگ سرد که نظم دوقطبی بین آمریکا و شوروی مسلط بود، موضوعات سیاسی و امنیتی (high politics) نسبت به موضوعات اقتصادی (low politics) از اهمیت بیشتری برخوردار بودند؛ اما با گذشت زمان و پیدایش بحران‌های مالی به‌خصوص بحران مالی ۲۰۰۸-۲۰۰۹ مشخص شد که نمی‌توان اهمیت موضوعات اقتصادی در عرصه جهانی را پایین دانست. از طرف دیگر، ظهور چین در عرصه جهانی و ایجاد چالش برای هژمونی آمریکا و نظم جهانی که از سال ۱۹۴۵ به بعد شکل گرفته، باعث شده تا شرایط غیرقابل پیش‌بینی به‌وجود بیاید و اهمیت دیپلماسی اقتصادی افزایش یابد و دیپلماسی اقتصادی به یک ابزار صالح‌آمیز و مفید برای منافع ملی تبدیل شود. درنهایت، یکی دیگر از دلایل اهمیت دیپلماسی اقتصادی، ظهور یک سیستم اقتصادی چندقطبی است؛ زیرا در این سیستم‌ها نتایج بیشتر از طریق مذاکره و چانه‌زنی انجام می‌شود (Woolcock, 2016: 24-23).

دیپلماسی اقتصادی (Economic Diplomacy) در وسیع‌ترین معنی، عبارت از بخشی از سیاست خارجی است که هدف آن توسعه اقتصادی و رفاه کشور است (Okano-Heigmans, 2013: 3). تعریف دیگر از دیپلماسی اقتصادی عبارت است از دیپلماسی که به نیازهای اقتصادی

می‌پردازد و منابع اقتصادی را برای اهداف خاص سیاست خارجی به کار می‌گیرد (Berridge and James, 2003: 91). در چنین شرایطی، دیپلماسی اقتصادی را نمی‌توان جدا از وضعیت داخلی دانست؛ زیرا فعالیت‌های دولت توسط بازیگرانی مانند بخش خصوصی و گروه‌های ذی‌نفع تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

از منظر اوکانو، دیپلماسی اقتصادی عبارت است از جذب سرمایه‌گذاری خارجی، تسهیل جریان جابه‌جایی کالا و خدمات که دستیابی به هر کدام از این اولویت‌ها یک روند بلندمدت است (Okano-Heigmans, 2013: 15). بازیگران موجود در عرصه دیپلماسی اقتصادی طیفی از دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و کسب‌وکارهای خصوصی هستند؛ اما در این میان دولت‌ها همچنان مهم‌ترین بازیگران در این عرصه هستند (Okano-Heigmans, 2013: 29). دیپلماسی اقتصادی نه تنها ابزاری برای ترویج رونق کشور و توسعه اقتصادی است، بلکه با ایجاد منافع و فرصت‌ها در روابط تجاری و مالی خارجی بر سیاست خارجی تأثیر می‌گذارد و آن را هدایت می‌کند.

در داخل کشور وزارتخانه‌های اقتصادی، نهادهای ترویج سرمایه و تجارت، اتاق‌های بازرگانی و وزارت امور خارجه در کارهای اقتصادی مشارکت دارند و در خارج از کشور سفارت‌خانه‌ها، کنسولگری‌ها و نهادهای تجاری، دیپلماسی اقتصادی را مدیریت می‌کنند. در عرصه خارجی، کشورها در سه سطح مختلف شامل دوجانبه، منطقه‌ای و چندجانبه تلاش می‌کنند تا دستیابی به اهداف و منافع اقتصادی را تسهیل کنند. دولت‌ها از طریق روابط متقابل و دوجانبه همکاری‌های اقتصادی را در زمینه‌های مختلف تسهیل و دسترسی به بازار را برای کالاها و شرکت‌های خود فراهم می‌کنند. در عین حال، آن‌ها از طریق همکاری‌های منطقه‌ای و چندجانبه روابط اقتصادی خود را تعمیق می‌بخشند و استانداردهای مشخصی بر روابط اقتصادی حاکم می‌کنند. در چنین شرایطی دیپلماسی اقتصادی منافع اقتصادی دولت‌ها را در خارج از کشور و در اقتصاد جهانی گسترش می‌دهد و ضمن استفاده از ابزارهای مختلف در جهت دستیابی به منافع اقتصادی، پیوندی بین قدرت و رفاه ایجاد می‌کند (موسوی‌شفایی و دیگران، ۱۳۹۵: ۴۵-۴۸).

طراحی یک دیپلماسی اقتصادی موفق بدون در نظر گرفتن اولویت‌های توسعه ملی و درک منطق اقتصاد جهانی بعید است. در همین راستا، اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی کشورها متناسب با شرایط داخلی و خارجی آن‌ها متفاوت هستند. این عوامل می‌توانند عبارت از سطح توسعه

اقتصادی، جایگاه بین‌المللی کشور، میزان جمعیت، وسعت جغرافیایی، برخورداری از انرژی و... باشند؛ بنابراین کشورهایی که از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی بیشتری مانند سیستم اقتصادی مبتنی بر بازار آزاد، دسترسی به کانال‌های مالی بین‌المللی، وجود منابع استراتژیک و موقعیت جغرافیایی مناسب برخوردار هستند، از موفقیت بیشتری در حوزه دیپلماسی اقتصادی و دستیابی به اولویت‌های آن برخوردار می‌شوند (صبوری و صالحیان، ۱۳۹۶: ۱۴۵).

۳- تحول در دیپلماسی اقتصادی هند پس از اصلاحات ۱۹۹۱

در حالی که دیپلماسی اقتصادی بخشی از سیاست خارجی هند بوده‌است، از زمان اصلاحات اقتصادی در دهه ۱۳۹۰ میلادی توجه بیشتری به دیپلماسی اقتصادی شده‌است. سیاست خارجی هند در دهه ۱۹۹۰ از مجموعه‌ای از عوامل داخلی و خارجی تأثیر پذیرفته‌است که عبارت‌اند از بحران موازنه پرداخت‌ها در سال ۱۹۹۱، فشار نهادهای بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، بی‌اعتبار شدن سیاست‌های نهروئیسم، فروپاشی شوروی، رشد فرهنگ مصرف‌گرایی در میان طبقه متوسط هند و موفقیت هند در زمینه فناوری اطلاعات (Alamgir, 2008: 57). با روی کار آمدن رائو در سال ۱۹۹۱ روند تغییرات اقتصادی در هند آغاز شد. رائو به همراه سینگ، وزیر دارایی، در اولین اقدام به دنبال پرداخت بدهی‌های هند و توازن پرداخت‌های ناشی از بحران ۱۹۹۱ بودند. رائو سپس ارزش پول هند را کاهش داد تا کالاهای هندی بتوانند در بازارهای خارجی رقابت کنند و خصوصی‌سازی، مقررات‌زدایی از بازار و کاهش نرخ مالیات و کاهش نرخ تعرفه را برای تشویق واردات تکنولوژی انجام داد. کنترل دولت مرکزی بر روی تعدادی از صنایع برچیده شد و مجوز بهره‌برداری صنعتی برای دولت کاهش یافت (Andersen, 2001: 770-773).

بعد از تغییرات اقتصادی ۱۹۹۱، رابطه اقتصاد و سیاست خارجی هند تقویت شد و بخش‌های مختلف اقتصادی در وزارت خارجه ایجاد شد و تعامل متقابل بین وزارت خارجه و وزارت بازرگانی افزایش یافت و تأثیر نهادهای داخلی اقتصادی مانند اتاق صنعت و بازرگانی بر سیاست خارجی افزایش یافت (Dixit, 1996: 56). به دنبال این تحولات، هند سیاست تعهدگرایی را به جای عدم تعهد انتخاب کرد. پیامد این تغییرات در سیاست خارجی هند در موارد مختلفی قابل مشاهده بود؛ مانند سیاست «نگاه به شرق» با هدف تقویت روابط اقتصادی با کشورهای جنوب شرق آسیا، تقویت روابط اقتصادی با غرب آسیا با توجه به الزامات اقتصادی و امنیت

انرژی و به‌دنبال آن طراحی «نگاه به غرب» و درنهایت گسترش روابط اقتصادی با آمریکا و دیگر کشورهای توسعه‌یافته صنعتی (Palit, 2015: 13).

هند به‌واسطه این تغییرات، اکنون به یکی از سریع‌ترین اقتصادهای درحال‌رشد در جهان تبدیل شده‌است؛ به‌طوری‌که میانگین رشد اقتصادی آن در سال‌های ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۶، سالانه ۶/۷ درصد و در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ با کمی تفاوت، ۶/۵ درصد بوده‌است (World Bank, 2020). رشد اقتصادی بالای هند به کاهش فراوان فقر منجر شده‌است؛ به‌طوری‌که فقر از ۴۴/۵ درصد در سال ۱۹۸۳، به ۲۲ درصد در سال ۲۰۱۲ کاهش یافته‌است (Bhagwati and Panagariya, 2013: 35). هند همچنین با سیاست‌های نئولیبرالیستی توانست طبقه متوسط را تقویت کند و با رشد طبقه متوسط، آن‌ها به‌خوبی توانستند در اقتصاد جهانی ادغام شوند. طبق مطالعات مؤسسه مک‌کینزی، طبقه متوسط هند (خانوارهای با درآمد سالانه ۴/۳۸۰ - ۲۱/۸۹۰ دلار) از ۱۳ میلیون خانوار (۵۰ میلیون نفر) در سال ۲۰۰۵ به ۱۲۸ میلیون خانوار (۵۸۳ میلیون نفر) تا سال ۲۰۲۵ افزایش خواهد یافت و هند به پنجمین بازار بزرگ تبدیل می‌شود (McKinsey Global Institute, 2007).

۴- اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی هند

شاید بتوان اولویت‌های زیادی را برای دیپلماسی اقتصادی هند در نظر گرفت، اما مهم‌ترین اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی این کشور در جهت تداوم توسعه اقتصادی به شرح زیر است.

۴-۱- تسهیل جریان کالا و خدمات

تجارت هند از سال ۲۰۰۰ به بعد یک روند صعودی را آغاز کرده‌است؛ به‌طوری‌که از سال ۲۰۰۰ صادرات و واردات هند از ۸۹ میلیارد دلار به ۷۰۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۷ رسیده‌است (OECD, 2020). با افزایش روند تجارت، جایگاه آن در دیپلماسی اقتصادی هند افزایش یافته‌است. سینگ در سال ۲۰۱۴ بیان داشت که «همکاری‌های اقتصادی و تجاری باید به اولویت‌های ما شکل بدهد و باید برای گسترش تجارت کالا و خدمات تلاش کنیم» (Singh, 2014). همچنین مودی به‌عنوان نخست‌وزیر هند در مجمع جهانی اقتصاد در سال ۲۰۱۷ اظهار داشت که «مهم‌ترین ویژگی جهانی هند این است که هند به‌عنوان یک مقصد جذاب تجاری همراه با بازاری بزرگ و اصولی ثابت تبدیل شود» (Modi, 2018).

هند در همین راستا توانسته در برخی از حوزه‌های صنعتی و خدماتی مانند فناوری اطلاعات، داروسازی، پزشکی و فولاد در عرصه جهانی شهرت پیدا کند؛ برای مثال، شرکت‌های مربوط به

خدمات نرم‌افزار مانند شرکت خدمات مشاور تاتا، ویپرو (Wipro) و اینفوسیس (Infosys) از برندهای معتبر دنیا در عرصه فناوری و اطلاعات هستند. این شرکت‌ها بزرگ‌ترین صادرکنندگان فناوری اطلاعات در هند هستند و در کشورهای مختلف شعب گوناگونی دارند؛ به طوری که ویپرو فقط در ۵۴ کشور فعالیت می‌کند (SMTnews, 2015).

هند سیاست تجاری خود را در قالب برنامه «سیاست تجارت خارجی» (The Foreign Trade Policy (FTP)) از سال ۱۹۹۸ به بعد تنظیم می‌کند که در قالب مجموعه‌ای از سیاست‌های مربوط به صادرات و واردات کالا و خدمات است و آخرین نسخه آن مربوط به دوره ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ است. در این سند، مهم‌ترین وظایف برای سیاست خارجی هند در جهت تسهیل تجارت میان هند و کشورهای دیگر ارائه شده است که عبارت‌اند از: ۱- ترویج تجارت در برنامه‌های بلندمدت با کشورهای مختلف به خصوص کشورهای همسایه، ۲- ایجاد موافقت‌نامه‌های تجاری دوجانبه و چندجانبه با کشورهایی که هند با آنها روابط تجاری متقابل دارد، ۳- تسهیل حمل‌ونقل متقابل کالا (Prabhu, 2017: 30-33).

هند برای اینکه در جریان جهانی کالا و خدمات سهمی داشته باشد، باید جریان کالا و خدمات را تسهیل کند و بدین منظور باید از مجموعه‌ای از سیاست‌های صادراتی و وارداتی مانند سیاست‌های مالیاتی و ترتیبات قانونی و نهادی دوجانبه، منطقه‌ای و چندجانبه که جریان کالاها و خدمات را تنظیم می‌کنند، استفاده کند. مطابق با آمار بانک مرکزی هند، این کشور ۴۲ موافقت‌نامه تجارت آزاد با کشورهای دیگر دارد که از این تعداد ۱۳ موافقت‌نامه در حال اجرا (با کشورهای نظیر سنگاپور، کره جنوبی، آ. سه. آن و ژاپن)، یک موافقت‌نامه تصویب‌شده، ولی اجرا نشده (با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس) و ۲۸ مورد در حال مذاکره و بررسی هستند (با کشورهای نظیر کانادا، اتحادیه اروپا و استرالیا) و آخرین موافقت‌نامه در حال مذاکره مربوط به موافقت‌نامه تجاری هند با ایران است که در سال ۲۰۱۹ آغاز شده است (Misra and Choudhry, 2019: 43).

۲-۴- جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

رویکرد هند به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال‌های پس از ۱۹۹۱ تغییر کرده است. هند به سرعت جریان ورود و خروج سرمایه را آزاد کرد و سیاست خارجی خود را در راستای دستیابی بیشتر به سرمایه‌گذاری خارجی طراحی کرد؛ به طوری که میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در

هند از ۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ به ۲۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ و به ۴۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۸ رسیده است (World Bank, 2018). در این مدت تمام دولتمردان هندی از زمان ناراسمها راتو تا زمان نارندرا مودی بر تبدیل شدن هند به یک مرکز جذاب سرمایه‌گذاری خارجی تأکید کرده‌اند. سینگ در سخنرانی خود در نشست اقتصادی هند در سال ۲۰۰۹ بیان داشت: «سیاست‌های ما تحت تأثیر این موضوع است که هند را به یک مرکز جذاب برای سرمایه‌گذاری خارجی تبدیل کنیم» (Singh, 2009). همچنین مودی یکی از مهم‌ترین اولویت‌های سیاست خارجی هند را جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌داند و در دوره حکومت او، هند اصلاحاتی در زمینه سرمایه‌گذاری انجام داده است؛ به طوری که هند بیش از ۹۰ درصد از تأییدهای سرمایه‌گذاری خارجی را کسب کرده است؛ علاوه بر این مودی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، ابتکار «در هند بساز» (Make in India) را ایجاد کرد. مطابق با این ابتکار، هند اجازه سرمایه‌گذاری ۱۰۰ درصدی در ۲۵ بخش اقتصادی را می‌دهد. هند همچنین تحت این ابتکار می‌خواهد حضور صنایع ملی را در شبکه‌های تولیدی منطقه‌ای و جهانی تقویت کند. هند در بخش زیرساخت‌ها مانند بنادر، جاده‌ها، خطوط ریلی و ارتباطات نیاز به سرمایه‌گذاری خارجی دارد و در همین راستا مودی «صندوق ملی سرمایه‌گذاری در بخش زیرساخت» (National Infrastructure Investment Fund) را برای جذب سرمایه خارجی تأسیس کرد (Palit, 2015: 11-16).

اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی باعث شده است تا هند بخش «ترویج سرمایه‌گذاری و تکنولوژی» (Investment and Technology Promotion (ITP) Division in the MEA) را در وزارت امور خارجه ایجاد کند. اهداف این بخش در زمینه سرمایه‌گذاری عبارت‌اند از: تسهیل جریان سرمایه‌گذاری خارجی؛ ایجاد یک شبکه ارتباطی بین سرمایه‌گذاران خارجی و بخش‌های داخلی؛ شکل‌دهی به استراتژی‌ها و برنامه‌هایی در جهت انتقال سرمایه‌گذاری‌های هند در خارج؛ نظارت بر سرمایه‌گذاری در بخش‌های انرژی، بنادر، حمل‌ونقل، ارتباطات و... و همکاری با سازمان جهانی حمایت از سرمایه‌گذاری و بانک جهانی (MEA, 2016: 4-6).

هند برای حمایت از سرمایه‌گذاران خارجی، به سازمان‌های بین‌المللی زیادی ملحق شده و حتی خود به بخشی از معاهده‌های بین‌المللی تبدیل شده و نقش مهمی در شکل‌گیری این معاهدات داشته است. هند در همین راستا، عضو «آژانس تضمین سرمایه‌گذاری چندجانبه بانک جهانی» (World Bank's Multilateral Investment Guarantee Agency) شد (Chimni, 2010:)

176). آژانس تضمین سرمایه‌گذاری، سرمایه‌گذاری‌های خارجی را در برابر خطرات غیرتجاری، مانند محدودیت انتقال ارز، نقض قرارداد، سلب مالکیت، جنگ و... تضمین می‌کند. هند تا سال ۲۰۱۸ نزدیک به ۸۴ قرارداد حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی دوجانبه (Bilateral investment protection treaties) امضا کرده‌است (Ranjan et al., 2018: 14).

۴-۳- امنیت انرژی

هند سومین مصرف‌کننده بزرگ نفت در سال ۲۰۱۸ و دومین مصرف‌کننده پس از چین در منطقه آسیا-پاسفیک است (Central Statistics Office of India, 2019: 83). سبد انرژی هند به این صورت است که نفت ۳۱ درصد، گاز طبیعی ۸ درصد، زغال سنگ ۵۳ درصد، الکتریسیته ۶ درصد و راکتورهای اتمی ۱ درصد آن را تشکیل می‌دهند (کولایی و ایمانی‌کله‌سر، ۱۳۹۵: ۱۱۵). طبق گزارش بی‌پی (The British Petroleum Company plc (BP)) تقاضای هند در ۲۰۴۰ برای نفت ۱۵۶ درصد، برای گاز ۲۴۰ درصد و زغال‌سنگ ۱۱۶ درصد رشد خواهد داشت و هند ۱۱ درصد از مصرف انرژی جهان را در سال ۲۰۴۰ به خود اختصاص می‌دهد (BP, 2019: 2). در چنین شرایطی که هند فقط ۸ درصد (۱/۵ تریلیون مترمکعب) از ذخایر گاز و ۰/۷ درصد از ذخایر نفت جهان را دارد، تلاش برای تأمین امنیت انرژی از اولویت سیاست خارجی آن در سده جدید است (Pant, 2008: 152).

طبق برنامه‌های پنج‌ساله توسعه هند، امنیت انرژی شامل تضمین بدون اختلال عرضه انرژی برای حمایت از فعالیت‌های ضروری اقتصادی و بازرگانی در جهت تداوم رشد اقتصادی پایدار است. این برنامه راه‌حل‌های را برای تأمین امنیت انرژی پیشنهاد داده‌است که در بُعد خارجی مهم‌ترین آن‌ها ایجاد یک رژیم سیاسی پایدار و جذاب برای تضمین سرمایه‌گذاری خصوصی شامل سرمایه‌گذاری خارجی در بخش نفت و گاز و همچنین سرمایه‌گذاری در بخش‌های نفتی و گازی کشورهای دیگر است (Planning Commission, 2012: 134). هند برای اینکه به این هدف مهم دست یابد، بخش امنیت انرژی (Energy Security Division) را در سپتامبر ۲۰۰۷ در وزارت خارجه ایجاد کرد.

یکی از راه‌های تأمین امنیت انرژی هند، تنوع‌بخشی منابع و عرضه‌کنندگان انرژی است. مطابق با این سیاست، هند با حفظ خطوط تولید سنتی در خاورمیانه، به کشورهای تأمین‌کننده انرژی خود در مناطق مختلف جهان از جمله کشورهای آفریقایی، آمریکای لاتین و آسیای مرکزی افزوده

است (کولایی و ایمانی‌کله‌سر، ۱۳۹۵: ۱۱۹). هند در حال حاضر بیشترین مصرف انرژی خود را از کشورهایمانند: عربستان، عراق، ایران، امارات متحده عربی، کویت و قطر تأمین می‌کند؛ اما طی سال‌های گذشته، کشورهای نظیر روسیه، ونزوئلا، مکزیک، الجزایر، نیجریه، آنگولا و آذربایجان را نیز به لیست عرضه‌کنندگان انرژی خود افزوده‌است.

امضای قرارداد هسته‌ای هند با آمریکا در سپتامبر ۲۰۰۸ یک نقطه عطف در برنامه انرژی هسته‌ای هند و چه بسا نیازهای انرژی آن است. در واقع با از بین رفتن تحریم‌ها، اکنون امکان واردات اورانیوم و همکاری‌های فنی در زمینه انرژی هسته‌ای با کشورهای مختلفی نظیر ایالات متحده، انگلستان، فرانسه، کانادا، استرالیا و قزاقستان برای هند فراهم شده‌است. هند در راستای تنوع‌بخشیدن به واردات اورانیوم خود از کشورهای مختلف، قرارداد میان‌مدت با کانادا در سال ۲۰۱۵ به مبلغ ۲۸۰ میلیون دلار و به مدت ۵ سال و قراردادهایی مشابه با استرالیا و قزاقستان در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۲ امضا کرده‌است (Palit, 2015: 19).

جنبه دوم از استراتژی تأمین امنیت عرضه انرژی، افزایش سهم هند در تأسیسات تولیدی نفت و گاز کشورهای تولیدکننده از طریق سرمایه‌گذاری است. هند در این مسیر اقداماتی انجام داده و شرکت‌های دولتی و خصوصی خود را تشویق کرده‌است تا فرصت‌های سرمایه‌گذاری در کشورهای سرشار از منابع نفتی و گازی را به‌شدت دنبال کنند (Economic Survey, 2011: 268). در همین راستا، شرکت ویدش (The ONGC Videsh Limited (OVL)) که بزرگ‌ترین شرکت هند در زمینه نفت و گاز است، در ۴۱ پروژه در ۲۰ کشور دنیا از جمله روسیه، ایران، امارات متحده عربی، عراق، لیبی و... سرمایه‌گذاری کرده‌است که تا ماه آوریل ۲۰۱۸ شامل ۱۵ پروژه تولید، ۱۸ پروژه اکتشاف، ۴ خط لوله گاز و ۴ پروژه کشف‌شده و در حال توسعه را در دست انجام دارد (ONGC Videsh, 2019: 47-53).

۴-۴- تسهیل ارتباط و استفاده از نیروی کار هندی مقیم در خارج از کشور

هند یکی از کشورهای است که بیشترین نیروی کار را در خارج دارد که در مناطق مختلف اروپا، آمریکا و آسیا حضور دارند. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های نیروی کار هند، پیامدهای اقتصادی و سیاسی آن‌ها برای این کشور است. بیش از ۲۵ میلیون نیروی کار و مهاجر هندی در خارج زندگی می‌کنند و مدیریت و ارتباط با آن‌ها بسیار مهم است. هند در ابتدا از نیروی کار خارجی خود به‌عنوان یک منبع قدرت نرم استفاده می‌کرد، اما با توجه به اهمیت توسعه اقتصادی در هند،

نقش آن‌ها در این فرایند مهم‌تر شده‌است (Heng, 2016: 3). مودی در همین راستا مدیریت و ارتباط مستقیم با مهاجران را یک اولویت کلیدی برای توسعه کشور می‌داند که می‌تواند تأثیر محسوسی بر اقتصاد و داستان رشد اقتصادی هند داشته باشند (Palit, 2015: 20). آن‌ها از لحاظ اقتصادی یک منبع مهم ارزی برای هند هستند. هند از لحاظ دریافت پول از نیروی کار خارجی خود بیشترین سهم را در میان کشورها دریافت می‌کند که این عدد از ۶۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳ به ۷۸ میلیارد در سال ۲۰۱۸ و به ۸۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۹ رسیده‌است که دو برابر جریان ورود سرمایه خارجی به هند است. هند با این میزان بالاتر از کشور چین با ۶۷ میلیارد دلار و مکزیک با ۳۵ میلیارد دلار قرار می‌گیرد (World Bank Group, 2019: 2). بیشتر پول انتقالی به هند توسط نیروی کار این کشور از آمریکا و کشورهای حوزه خلیج فارس است که نقش مهمی در مثبت شدن تراز پرداختی هند با این کشورها ایفا می‌کند.

نیروی خارجی هند همچنین یک منبع مهم از مهارت و تخصص برای توسعه کشور است. مهاجران هندی می‌توانند به‌عنوان یک کانال ارتباطی برای انتقال دانش و تکنولوژی به هند عمل کنند. آن‌ها در آمریکا نقش فعالی در شبکه و جریان تکنولوژی دارند و به‌عنوان متخصصان حرفه‌ای یا کارآفرینان موفق شناخته می‌شوند؛ علاوه‌براین، بسیاری از متخصصان حرفه‌ای در حال بازگشت به هند هستند و نقش مهمی در ایجاد پروژه‌های بین‌المللی در این کشور ایفا می‌کنند؛ بنابراین هند باید بر متخصصان خود در جهت ترویج پروژه‌های مشترک و دسترسی به شبکه جهانی دانش برای تأمین منافع ملی خود تمرکز کند (Mallik, 2016: 235). هند از طریق نیروی کار خارجی، روابط خود را با شرکت‌های مهمی در زمینه فناوری، از جمله مایکروسافت، توسعه داده و توانسته در شهرهای حیدرآباد، بنگلور و چنای مراکز توسعه فناوری ایجاد کند. هند به‌منظور تسهیل ارتباط با نیروی کار خود در سال ۲۰۰۴ در زمان نخست‌وزیری مانموهان سینگ یک وزارتخانه جداگانه به نام «وزارت امور هندیان در خارج» (Ministry of Overseas Indian Affairs (MOIA)) برای اداره امور کارگران و متخصصان هند در خارج ایجاد کرد؛ علاوه‌براین، وزارت امور خارجه هند در سال ۲۰۰۷ مراکزی را در کنار سفارت‌خانه‌ها برای اداره امور هندی‌ها در خارج ایجاد کرده‌است (Rana, 2007: 366).

۵- تأثیر اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی هند بر روابط اقتصادی هند و ایران

اهمیت موضوعات اقتصادی در سیاست خارجی هند باعث تأثیر بر روابط اقتصادی هند با ایران و به دنبال آن باعث اهمیت جایگاه ایران در دیپلماسی اقتصادی هند شده است. در زیر به بررسی تأثیر اولویت‌های دیپلماسی اقتصادی هند بر روابط ایران و هند می‌پردازیم.

۵-۱- نقش ایران در امنیت انرژی هند

بزرگ‌ترین نیازمندی هند در زمینه رشد اقتصادی، دسترسی به منابع انرژی است. هند در حال حاضر ۷۰ درصد از نفت و ۵۰ درصد از گاز مورد نیاز اقتصاد داخلی خود را وارد می‌کند. وابستگی هند در این بخش باعث شده تا هند به سمت همکاری با کشورهای دارای منابع نفت و گاز، از جمله خاورمیانه، آفریقا و آسیای مرکزی متمایل شود. در این میان وابستگی ۶۰ درصدی هند به منابع انرژی منطقه خلیج فارس و افزایش بی‌سابقه در مصرف انرژی، باعث شده تا رابطه با کشورهای خاورمیانه و از جمله ایران در اولویت قرار گیرد (طاهری و بیات، ۱۳۹۷: ۱۹۴). این در حالی است که ایران یکی از کشورهای دارای بزرگ‌ترین ذخایر اثبات‌شده نفت و گاز است و می‌تواند نیاز هند به این منابع را تأمین کند. ایران در ذخایر نفت، رتبه چهارم (۱۵۷ میلیارد بشکه) و در ذخایر گاز، رتبه دوم (۱.۱۹۱ تریلیون فوت مکعب) جهان را دارد. ایران همچنین در بین ۱۰ تولیدکننده برتر نفت در جهان و ۵ تولیدکننده برتر گاز طبیعی قرار دارد (EIA, 2019: 2-5).

ذخایر عظیم نفت و گاز در کنار موقعیت جغرافیایی کاملاً نزدیک ایران به هند، باعث شده تا ایران از جایگاه مهمی در دیپلماسی اقتصادی این کشور در جهت تأمین امنیت انرژی برخوردار شود؛ از این رو هند پس از چین بزرگ‌ترین متقاضی بزرگ نفت ایران است. پروژه خط لوله صلح که ارزش آن به ۲۲ میلیارد دلار می‌رسد، می‌تواند یکی از مهم‌ترین راه‌ها برای تأمین انرژی هند باشد؛ اگرچه به دلیل اختلاف‌های میان هند و پاکستان، این پروژه متوقف شده است، اما هند در صدد است تا گاز مورد نیاز خود را از ایران از طریق خط لوله دریایی تأمین کند (سلطانی‌نژاد، ۱۳۹۵: ۱۳۲).

قبل از اینکه دولت ترامپ تصمیم به متوقف کردن صادرات نفت ایران بگیرد، روابط انرژی ایران و هند روند مثبتی را طی می‌کرد؛ به طوری که هند ۴۵۷۰۰۰ بشکه نفت در روز از ایران تا قبل از خروج آمریکا از برجام در می ۲۰۱۸ وارد می‌کرد؛ علاوه بر این، بعضی از پالایشگاه‌های هند مطابق با نفت ایران تجهیز و ساخته شده‌اند؛ بنابراین این پالایشگاه‌ها نمی‌توانند به دیگر

عرضه‌کنندگان نفت تکیه کنند. شرکت‌های خصوصی هند از منابع مالی کافی و تکنولوژی لازم برای کمک به بخش نفت ایران برخوردار هستند. در همین راستا، هند تلاش عمده‌ای را برای سرمایه‌گذاری در بخش پتروشیمی، کودهای شیمیایی و سایر صنایع بالادستی صنعت نفت ایران پیشنهاد داده‌است. وزیر نفت و گاز این کشور اعلام کرد که هند قصد دارد ۲۰ میلیارد دلار در زیرساخت‌های نفت و گاز ایران سرمایه‌گذاری کند. هند همچنین تمایل خود را به توسعه میدان گازی «فرزاد ب» که از میدان‌های مشترک ایران و عربستان است، اعلام کرده‌است. این میدان در سال ۲۰۰۸ توسط شرکت نفت و گاز طبیعی هند کشف شد که ذخایر آن حدود ۲۲ تریلیون مترمکعب تخمین زده شده‌است. هند پیشنهاد ۳ میلیارد دلاری برای استخراج از این میدان به مدت ۳۰ سال را به ایران داده‌است (Pethiyagoda, 2018: 19-21). علاوه‌براین، شرکت‌های «او.ان.جی.سی»، «آی.اوسی» و «اویل ایندیا» برای سرمایه‌گذاری سه میلیارد دلاری به منظور توسعه ذخایر بلوک فارسی ایران در حال گفت‌وگو هستند (بزرگزاده زرنندی و احمدی، ۱۳۹۷: ۵۱).

با وجود اینکه هند به دلیل روابط با ایران از سوی آمریکا تحت فشار قرار گرفته، دهلی‌نو روابط خود را با تهران حفظ کرده‌است و حتی در اوج تحریم‌های ایالات متحده بر بخش انرژی ایران، هند به واردات نفت از ایران ادامه داده‌است. اگرچه تحریم‌های بانکی مانع از انتقال به موقع پول از دهلی‌نو به تهران شده، اما راهکارهای تعیین‌شده در دوره تحریم‌های قبلی به حفظ همکاری اقتصادی دو کشور کمک کرده‌است. در تحریم‌های دوره اوپاما، ۵۵ درصد از درآمد حاصل از فروش نفت ایران به هند به یورو و ۴۵ درصد به روپیه از طریق بانک هندی یو.سی.او (UCO Bank) پرداخت می‌شد. در دور جدید تحریم‌های آمریکا، دهلی‌نو در تلاش است تا از طریق بانک ایرانی پاسارگاد به انجام معاملات نفتی خود با ایران ادامه دهد (Pethiyagoda, 2018: 16).

۵-۲- روابط تجاری هند و ایران

اعلامیه‌های تهران و دهلی‌نو در سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۳ باعث شد تا سنگ‌بنای روابط اقتصادی ایران و هند در عصر جدید بنا شود. هدف هند از گسترش روابط تجاری با ایران، افزایش صادرات کالاهای خود به منظور کاهش تراز تجاری منفی خود است و در مقابل، ایران به دنبال پایان انزوای بین‌المللی تحمیل شده از سوی آمریکا از طریق گسترش روابط تجاری با کشورهای در حال ظهوری مانند هند است تا بتواند تأثیر تحریم‌ها را به حداقل برساند. روابط تجاری ایران و

هند مبتنی بر مزیت نسبی است که دو کشور دارای توانایی‌های اقتصادی متفاوتی هستند. در همین راستا، سوخت‌های معدنی بیشترین واردات هند از ایران را تشکیل می‌دهند و در مقابل هند کالاهایی شامل مواد شیمیایی معدنی، آهن و فولاد، داروها و مواد مصرفی به ایران صادر می‌کند (Hussain Wani, et al., 2019: 401).

هند و ایران در سال ۱۹۸۳ طبق درخواست متقابل، کمیسیون مشترک ایران و هند (India-Iran Joint Commission Meeting (JCM)) را به منظور افزایش روابط تجاری تشکیل دادند. در چارچوب نشست‌های کمیسیون مشترک، مباحث دوجانبه اقتصادی و تجاری به‌طور منظم مورد بحث قرار می‌گیرد (Hussain Wani, et al., 2019: 400). میزان تجارت ایران و هند از ۸۸۰ میلیون دلار در سال ۲۰۰۰، به ۱۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ و به ۱۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۸ رسیده است (OECD, 2019). گسترش روابط تجاری هند با ایران در صورتی است که آمریکا در طی چند سال گذشته شدیدترین تحریم‌ها را علیه ایران وضع کرده‌است.

مؤسسات و گروه‌های تجاری هند نقش مهمی در دفاع از توسعه روابط اقتصادی هند با ایران دارند؛ برای مثال، کنفدراسیون صنایع هند (Confederation of Indian Industries (CII)) که یکی از مؤسسات تأثیرگذار بر تصمیمات اقتصادی هند است، در سال ۲۰۱۷ یک دفتر منطقه‌ای در تهران تأسیس کرد و ایران نیز در پی افتتاح چنین دفتری در دهلی‌نو است. مطابق با پیشنهاد کنفدراسیون برای گسترش همکاری ایران و هند در بخش فناوری اطلاعات، دهلی‌نو و تهران تمایل خود را برای ایجاد یک منطقه اطلاعاتی، ارتباطی و فناوری در چابهار ابراز داشته‌اند. حتی دو کشور مذاکره بر سر موضوعات فنی در این زمینه را آغاز کردند (Pethiyagoda, 2018: 21).

۵-۳- اهمیت ترانزیتی ایران برای هند

هند با وجود اینکه در سال‌های گذشته تلاش کرده‌است تا روابط خود را با پاکستان بهبود بخشد، اما به دلیل عدم تمایل پاکستان موفق نبوده‌است. پاکستان بنا به دلایل سیاسی و اقتصادی، مانع دسترسی زمینی هند به کشورهای آسیای مرکزی و افغانستان و فراتر از آن می‌شود؛ بنابراین پیدا کردن مسیری جایگزین که باعث کاهش زمان لازم برای تحویل کالا شود و از نظر هزینه و امنیت مطلوب باشد، یکی از نگرانی‌های مداوم مقامات و بازرگانان هندی است؛ به عبارت دیگر، ضرورت‌های اقتصادی هند و مواجه شدن آن با موانع ارتباطی پاکستان و چین در شمال، باعث شده‌است تا ایران از لحاظ ترانزیتی و حمل‌ونقل بین‌المللی از اهمیت مهمی برای هند برخوردار

شود (نیاکویی و بهرامی‌مقدم، ۱۳۹۳: ۱۴۱). ایران به دلیل قرارگرفتن بین دو منطقه غنی از انرژی، یعنی آسیای مرکزی و دریای خزر از سمت شمال، و خلیج فارس از سمت جنوب، و قرارگرفتن در مسیر پل ارتباطی شرق و غرب و شمال و جنوب از موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی مناسبی برخوردار است.

هند می‌تواند از طریق کریدور شمال-جنوب و بندر چابهار به‌عنوان دروازه‌ای در جهت دسترسی به آسیای مرکزی، افغانستان، روسیه و حتی اروپای شرقی استفاده کند. هند متعهد شده‌است برای توسعه بندر چابهار ۵۰۰ میلیون دلار سرمایه‌گذاری کند. در همین راستا، ایران و هند ظرفیت بندر چابهار را در فاز اول توسعه، از ۲/۵ میلیون تن، به ۸/۵ میلیون تن در سال افزایش دادند. براساس توافق بندر چابهار، هند ۸۵ میلیون دلار در بندر چابهار در جهت ساخت دو پایانه بزرگ ساحلی و ۵ اسکله سرمایه‌گذاری کرده‌است؛ علاوه‌براین، هند به‌دنبال سرمایه‌گذاری به میزان ۹۰۰ میلیون دلار در پروژه خط آهن چابهار است. این پروژه با طول بیش از ۱۳۵۰ کیلومتر چابهار را به میلک و سرخس وصل می‌کند و امکان اتصال ریلی چابهار به ترکمنستان و افغانستان را فراهم می‌کند (ویسی، ۱۳۹۶: ۱۱۶).

بندر چابهار این امکان را به هند می‌دهد تا کالاهای خود را از طریق یک مسیر امن و با هزینه‌های پایین به افغانستان و آسیای مرکزی صادر کند و در مقابل مواد معدنی و انرژی از آن‌ها وارد کند. سوشما سوراج وزیر امور خارجه هند در نشست سالانه مربوط به «سیاست ارتباط با آسیای مرکزی» در ژانویه ۲۰۱۹ با تأکید بر اهمیت بندر چابهار بیان داشت که «این بندر قابل‌اعتمادترین مسیر برای همکاری اقتصادی هند با افغانستان و کشورهای آسیای مرکزی است» (MEA, 2019). مشارکت هند در پروژه بندر چابهار و کریدور بین‌المللی شمال-جنوب نه تنها باعث افزایش صادرات این کشور به ایران می‌شود، بلکه هزینه‌های حمل‌ونقل کالاهای صادراتی هند به آسیای مرکزی، اروپای شرقی و روسیه را به میزان ۳۰ تا ۴۰ درصد کاهش می‌دهد؛ به‌عبارت‌دیگر، اتصال بندر بمبئی به کشورهای CIS از طریق قلمرو ایران برای هر ۱۵ تن کالا حدود ۲۵۰۰ دلار صرفه‌جویی ارزی نسبت به مسیر اقیانوسی خواهد داشت (ویسی، ۱۳۹۶: ۱۱۷).

بندر چابهار همچنین به هند اجازه می‌دهد تا به منابع انرژی آسیای مرکزی، جایی که قزاقستان ۳۰ میلیارد بشکه نفت و ترکمنستان ۲۶۵ تریلیون فوت مکعب گاز دارد، دسترسی پیدا کند (EIA, 2019). افغانستان در کنار کشورهای آسیای مرکزی، یکی از کشورهای سرشار از مواد معدنی

است؛ به طوری که ذخایر معدنی آن بالغ بر ۱ تا ۳ تریلیون دلار تخمین زده شده است (Price, 2013: 5). شرکت ملی استیل هند ((Steel Authority of India Ltd (SAIL) در سال ۲۰۱۱ توافق سرمایه‌گذاری برای ساخت و بهره‌برداری معادن آهن و همچنین ایجاد طرح‌هایی برای ساخت کارخانه در استان‌های غربی افغانستان، از جمله معدن سنگ آهن حاجی‌گک در استان بامیان امضا کرده است. ارزش این معدن ۶/۶ میلیارد دلار است (Price, 2013: 7). هند برنامه‌ریزی کرده است تا یک خط ریلی از حاجی‌گک از طریق زرنج به سمت چابهار ایجاد کند و سپس این خط ریلی را با اتصال به خط آهن زاهدان-چابهار به بندر چابهار وصل کند. یکی از مهم‌ترین پروژه‌هایی که به بندر چابهار مرتبط است، پروژه جاده زرنج-دلارام است که هند با ۱۳۵ میلیون دلار سرمایه‌گذاری ساخت آن را در سال ۲۰۰۹ به پایان رساند (Price, 2013: 6). طول این پروژه ۲۱۸ کیلومتر است که بزرگ‌ترین حلقه ارتباطی در داخل افغانستان یعنی «رینگ رد» (Ring Road) را به مرزهای ایران و سپس بندر چابهار وصل می‌کند (Pethiyagoda, 2018: 8).

۶- نتیجه

هند بعد از استقلال، به مدت چهار دهه به دنبال توسعه اقتصادی با اتکا به داخل و از طریق همکاری با کشورهای در حال توسعه بود. غالب بودن این نوع نگرش باعث شده بود تا موضوعات اقتصادی در سیاست خارجی هند اهمیت کمی داشته باشند؛ اما انجام اصلاحات اقتصادی در داخل و فروپاشی شوروی در خارج، باعث شد تا سیاست خارجی هند تحت تأثیر قرار گیرد و روابط اقتصادی آن با دنیای خارج متحول شود. نتیجه پژوهش حاضر درباره سیاست خارجی و دیپلماسی اقتصادی هند این است که هند بعد از اصلاحات اقتصادی سال ۱۹۹۱ توجه بیشتری به دیپلماسی اقتصادی کرده است و سیاست‌های خود را بر اساس توسعه اقتصادی و بهبود جایگاه جهانی خود تنظیم کرده است؛ در همین راستا، دیپلماسی اقتصادی به عنوان ابزاری برای تأمین منافع ملی در روابط اقتصادی بین‌المللی، مورد توجه بیشتر هند واقع شده است. سیاست‌مداران هندی با در مرکز قراردادن توسعه اقتصادی، اولویت‌های سیاست‌های خارجی خود را تغییر داده‌اند. آن‌ها طی چند سال گذشته توانسته‌اند شناخت دقیقی نسبت به محیط داخلی و محیط بین‌المللی کسب کنند و این باعث موفقیت بیشتر دیپلماسی اقتصادی هند شده است. تداوم رشد و توسعه اقتصادی هند و موفقیت صنعت فناوری اطلاعات در هند، خود دال بر این موضوع است. امروزه هند در عرصه بین‌المللی به جای اینکه رهبر کشورهای عدم‌تعهد باشد،

تلاش می‌کند تا بخشی از گروه ۲۰ باشد و نقش خود را در معادلات و تصمیم‌گیری‌های چندجانبه اقتصادی افزایش دهد. هند همچنین در طی سه دهه گذشته تلاش کرده‌است تا روابط اقتصادی و سیاسی خود را با همه کشورهای، چه کشورهای توسعه‌یافته و چه کشورهای درحال توسعه گسترش دهد و به‌رغم اختلافات ژئوپلیتیکی متعدد با چین و پاکستان، روابط اقتصادی خود را در عرصه‌های مختلف با آن‌ها گسترش داده‌است؛ به‌طوری‌که چین به بزرگ‌ترین شریک تجاری و اقتصادی هند تبدیل شده‌است.

اهمیت موضوعات اقتصادی در دیپلماسی هند باعث تغییر در روابط هند با ایران شده‌است. همکاری ایران و هند در دوران جنگ سرد به دلیل ساختار نظام بین‌الملل محدود بود و دو کشور بیش از هر چیزی در سازمان عدم‌تعهد با یکدیگر همکاری و منافع مشترک داشتند؛ اما با فروپاشی ساختار جنگ سرد و در نتیجه اجماع داخلی در هند برای توسعه اقتصادی، ایران اولین کشوری بود که در غرب آسیا توجه دیپلماسی اقتصادی هند را به خود جلب کرد. دو کشور خیلی سریع روابط اقتصادی و سیاسی خود را در قالب اعلامیه‌های تهران و دهلی نو گسترش دادند. هرچند امروزه از همکاری‌های سیاسی و دفاعی دو کشور کاسته شده، اما در عوض بر همکاری اقتصادی دو کشور به‌خصوص در زمینه انرژی و ترانزیت افزوده شده‌است؛ به‌طوری‌که هند در زمان شدیدترین تحریم‌های اقتصادی آمریکا علیه ایران، به همکاری اقتصادی خود با ایران ادامه داد؛ اما این به معنای بی‌تأثیر بودن تحریم‌های اقتصادی آمریکا نیست، زیرا در صورت عدم‌اعمال تحریم‌های آمریکا بر ایران، همکاری‌های اقتصادی دو کشور می‌توانست در وضعیت بهتری باشد. از آنجا که ایران و آمریکا هر دو از جنبه اقتصادی و استراتژیک برای هند دارای اهمیت هستند، سیاست‌مداران هندی باید سیاست خارجی خود را به‌صورتی هدایت کنند که توازن بین روابط هند با ایران و آمریکا برقرار شود. در مقابل، ایران باید تلاش کند تا از فرصت‌های اقتصادی فراهم‌شده، به بهترین نحو ممکن استفاده کند. در آخر اینکه باید کمیسیون مشترک هند و ایران به‌صورت مؤثرتر عمل کند و جلسات و مباحث منظم برای حل مشکلات مربوط به تجارت، سرمایه‌گذاری و دیگر موضوعات اقتصادی دوجانبه برگزار کند.

۷- منابع

۱. بزرگ‌زاده زرنندی، معین؛ احمدی، سید عباس، سطوح همکاری، رقابت و منازعه در مناسبات ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی بین ایران و هند، فصلنامه روابط خارجی، سال ۱۰، شماره ۳۹، صص ۳۷-۶۶، پژوهشکده تحقیقات راهبردی، مجمع تشخیص مصلحت نظام: پاییز ۱۳۹۷.
۲. سلطانی‌نژاد، محمد، روابط ایران و هند: تحلیلی بر یک مشارکت استراتژیک ناتمام، فصلنامه روابط خارجی، سال ۸، شماره ۲، صص ۱۱۵-۱۴۱، پژوهشکده تحقیقات راهبردی، مجمع تشخیص مصلحت نظام: تابستان ۱۳۹۵.
۳. صبوری، ضیاء‌الدین؛ صالحیان، تاج‌الدین، بررسی راهبردی دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران؛ مطالعه موردی: دولت یازدهم و دولت دوازدهم، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره ۲، شماره ۲۴، صص ۱۳۳-۱۵۷، انجمن ایرانی روابط بین‌الملل: تابستان ۱۳۹۶.
۴. طاهری، ابراهیم؛ بیات، محسن، روابط خارجی هند: فرصت‌ها و محدودیت‌های پیش‌روی جمهوری اسلامی ایران، مطالعات شبه‌قاره، سال ۱۰، شماره ۳۴، صص ۱۹۱-۲۱۰، دانشگاه سیستان و بلوچستان: تابستان ۱۳۹۷.
۵. کولایی، الهه؛ ایمانی کله‌سر، مسعود، سیاست انرژی هند در منطقه دریای خزر: مرور انتقادی، فصلنامه مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل، سال ۱، شماره ۲، صص ۱۱۳-۱۳۶، دانشگاه رازی: زمستان ۱۳۹۵.
۶. موسوی شفاپی، مسعود؛ ایمانی، همت؛ باقری، مهدی، دیپلماسی اقتصادی و قدرت‌یابی چین در عرصه جهانی، فصلنامه مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل، سال ۱، شماره ۲، صص ۳۷-۸۰، دانشگاه رازی: زمستان ۱۳۹۵.
۷. نیاکوئی، سید امیر؛ بهرامی‌مقدم، سجاد، روابط ایران و هند: فرصت‌ها و محدودیت‌ها، فصلنامه روابط خارجی، سال ۶، شماره ۱، صص ۱۲۳-۱۶۰، پژوهشکده تحقیقات راهبردی مجمع تشخیص مصلحت نظام، بهار ۱۳۹۳.

۸. ویسی، هادی، بررسی رقابت‌های ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی پاکستان و ایران در ایجاد کریدور شمالی-جنوبی اوراسیا: مزیت‌ها و تهدیدها، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۱۳، شماره ۱، صص ۱۰۱-۱۲۴، انجمن ژئوپلیتیک ایران: بهار ۱۳۹۶.

9. Alamgir, Jalal. **India's Open-economy Policy: Globalism, Rivalry, Continuity.** Routledge, 2008.
10. Andersen, Walter. **Recent Trends in Indian Foreign Policy.** Asian Survey 41, no. 5: 765-776. 2001
11. Berridge, G.R. and James, Alan. **Dictionary of Diplomacy.** Basingstoke: Palgrave Macmillan. 2003.
12. Bhagwati, Jagdish, and Arvind Panagariya, **Reforms and economic transformation in India.** Oxford University Press, 2013.
13. BP, **BP Energy Outlook-2019: Insights from the Evolving transition scenario-India, 2019,** (Observed: 2/2/2020) at <https://www.bp.com/cont/bp>.
14. Central statistics office of India. **Energy statistics 2019 (26 issue).** New Delhi, Ministry of Statistics and Programme Implementation. 2019.
15. Chimni, B. S. "Mapping Indian foreign economic policy" International Studies 47, no. 2-4: 163-185. 2010.
16. Dixit, Jyotindra Nath. **My South block years: Memoirs of a foreign secretary.** UBS Publishers' Distributors, Ltd., 1996.
17. Economic Survey. **Economic Survey of India 2010-2011.** New Delhi: Government of India. 2011.
18. EIA, **Country Analysis Executive Summary of Iran, EIA, 2019,** (Observed: 2/12/2020), at: <https://www.eia.gov/international/Iran> ,
19. Heng, Stéphanie M-L. "Diplomacy and Image-Building: India Rides on its Soft Power." Observer Research Foundation, Issue Brief, 163, 2016.
20. Hussain Wani, Suadat and others "India-Iran Trade Relations under the Shadow of USA Sanctions." Foreign Trade Review 54, 4 (2019): 399-407.
21. Mallik, Amitav. **Role of technology in international affairs.** Pentagon Press. 2016.
22. McKinsey Global Institute. **Next big spenders: India's middle class.** 2007. (Observed: 23/8/2018) at: <https://www.mckinsey.com>.
23. MEA, **Investment and Technology Promotion Division,** 2016, (Observed: 23/6/2019) at: <https://commerce.gov.in/writereaddata/Up>.

24. MEA, **Press Statement by EAM after First India-Central Asia Dialogue**. 2019, (Observed: 12/2/2019), at: <https://www.mea.gov.in7>
25. Misra, Rekha and Sonam Choudhry. **Foreign Trade Agreement: An Analysis** Reserve Bank of India Bulletin, 2019, (Observed: 2/2/2020) at: https://www.rbi.org.in/Scripts/BS_ViewBulletin.aspx?Id=18468.
26. Modi, Narandra. **Full text: PM Narendra Modi's keynote speech at plenary session of WEF in Davos**. 2018. (Observed: 19/7/2018) at: <https://indianexpress.com>.
27. OEC, **India Export and Import from 2000 to 2017**, OEC, 2020, (Observed 06/2/2020), at: https://oec.world/en/profile/country/ind/#Trade_Balance
28. OEC, **What Does India Import and Export to Iran: 2000-2018**, OEC, 2019, (Observed 10/2/2020), at: https://oec.world/en/visualize/tree_map/ .
29. Okano-Heigmans, Maaike. **Economic Diplomacy: Japan and the Balance of National Interests**. Martinus Nijhoff Publishers. 2013.
30. ONGC VIDESH. **Annual Report 2018-19 of ONGC VIDESH LTD**. New Delhi: ONGC Videsh Limited. 2019s.
31. Palit, Amitendu. **Economics in Narendra Modi's Foreign Policy**. Paris: Institute Francais des Relation Center for Asian Studies, 77, 2015.
32. Pant, Harsh. **Contemporary debates in Indian foreign and security policy: India negotiates its rise in the international system**. Springer, 2008.
33. Pethiyagoda, Kadir. **India's Pursuit of Strategic and Economic Interests in Iran**. Brookings Doha Center Analysis, 2018.
34. Planning Commission. **Twelfth Five Year Plan (2012-2017). Economic Sectors**. Vol. II. Indian government. 2012.
35. Prabhu, Suresh, **Foreign Trade Policy 2015-2020**, Ministry of Commerce and Industry Department of Commerce, New Delhi, 2017.
36. Price, Gareth, **India's policy towards Afghanistan**. London: Chatham House, 2013.
37. Rana, Kishan S. **Economic diplomacy: the experience of developing countries**. Aldershot: Ashgate (2007).
38. Ranjan, Pradhash, et al, **India's Model Bilateral Investment Treaty: Is India too Risk Averse**, New Delhi: Brookings, 2018.
39. Singh, Manmohan. **PM's address at the Inauguration of Economic Summit**. 2009. (Observed: 23/8/2018) at: <https://archivepmo.nic.in/drh/> .

40. Singh, Manmohan. **PM's statement at 3rd BIMS TEC Summit**. 2014. (Observed: 27/8/2018) at: <https://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh>.
41. SMTnews. **Indian IT companies ahead of the US**. 2015. (Observed: 9/9/2018) at: <https://www.smtnews.ir>
42. Tripathi, Rahul. **India's Economic Diplomacy at the World Trade Organization** International Studies 45, no. 4: 369-380. 2008.
43. Woolcock, Stephen. **European Union economic diplomacy: the role of the EU in external economic relations**. Routledge, 2016.
44. World Bank Group, **Migration and Remittances: Recent Development and Outlook**, 2019, Migration and Development Brief 31.
45. World Bank, **Foreign Direct Investment, (current US\$)-India**, 2018 (Observed: 3/2/2020) at: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.e>
46. World Bank, **GDP growth (annual %): India's GDP growth**. 2020. (Observed: 2/1/2020) at: <https://data.worldbank.org>.

